

HANDTEKENINGEN EN SIBBETEKENS

=====

TE LISSEWEGE IN DE 1e HELFT VAN DE XVIIe EEUW

=====

Harper Lee heeft het in haar verfilmde best-seller "To kill a mockingbird" over de man die X heette, om de simpele reden dat zijn vader, die niet schrijven kon, een of ander akte ondertekend had met een kruisje...

Iedereen heeft reeds vastgesteld dat men soms op een of ander formulier ter ondertekening aangeboden, de plaats waar moet gesigneerd worden, met een potloodkruisje aanduidt... En heb je grootvader nooit horen zeggen: Onze Lewie koste nie schrieven os-t-ie moste gon loten; je tekendig-ie met e kruustje... Was het analfabetisme in de vorige eeuwen zo groot als men wel wil later doorschermen?

Wij hebben er het "Pachtboek van Lissewege" uit de eerste helft van de zeventiende eeuw even op nageslagen (1). Over dit pachtboek hebben we het reeds eerder gehad (2). Het is tamelijk lijvig, een foliant van 22 x 30 cm, papier in sjagrijsen band, een goede 250 bladzijden omvattend, waarvan er 220 konsjensjeus volgekrast werden en waar men hier en daar nog een kattedelletje op vastgespeld heeft. Verscheidene schrijvers hebben met wisselend sukses hun kaligrafies talent er op botgevierd. Als men dit nu, volgens de voorschriften, deed na de zondagse hoogmis,...als de wijn is in de man..., dan mag het ons niet verwonderen dat de antieke ganzenpen nogal eens de schuld kreeg voor het minder welslagen van een of ander sierlijk sibbeteken.

I. WAT STAAT ER IN ?

Zoals we in de ordonnantiën lezen, kwam de pachter de eerste zondag nadat hij gepacht had, in de schrijfkamer - leefkamer had men toen nog niet - van de

(1) Hier en daar pikken we ook een naam uit een ander foliant van het Lisseweegs kerkarchief.

(2) Handelingen v h Genootschap v Geschied te Brugge -Soc. Em.- 1959 p 95, waar we de ordonnantiën publiceerden.

kerk om zijn pachtbrief te tekenen.

Het boek is dus een opeenvolging van pachtbrieven, ondertekend door pachters, - niet noodzakelijk landbouwers - en meestal tegengetekend door de kerkmeester en een of andere toevallige functionaris. Aldus krijgen we een rijke kollektie van handtekeningen, sibbetekens, merken en signums bijeen.

Hierbij krijgen we tevens een verzameling van om en bij de 340 familienamen. Wij hebben gepoogd ze in te delen naar analogie van het daarbij voorkomend teken, in een twaalftal groepen.

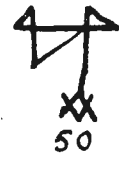
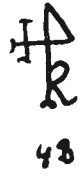
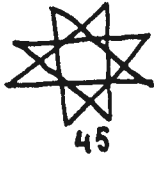
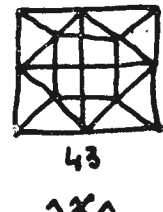
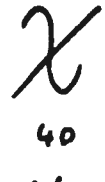
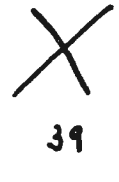
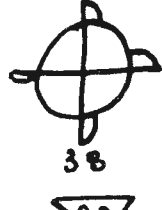
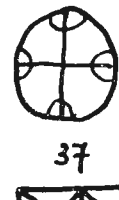
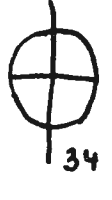
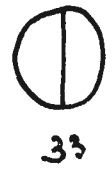
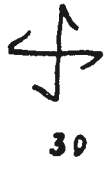
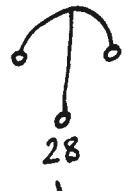
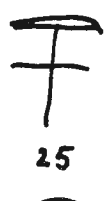
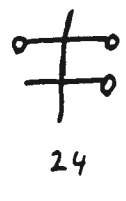
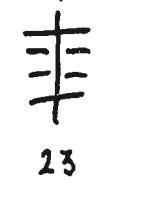
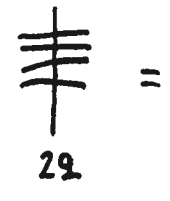
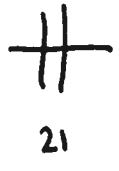
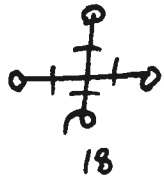
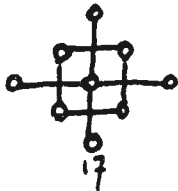
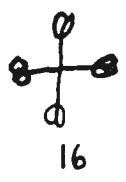
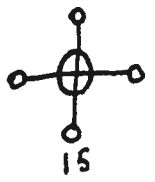
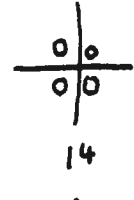
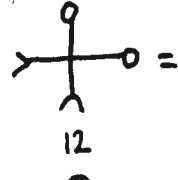
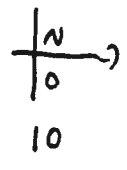
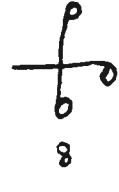
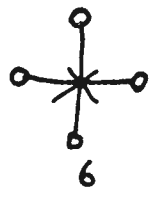
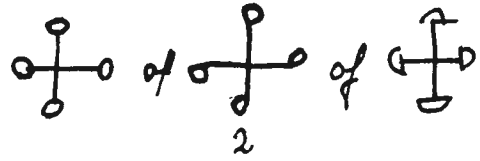
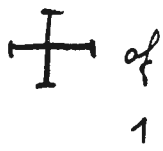
De verschillende pachtverhandelingen die in het boek zijn neergeschreven, verschillen uiteraard nogal in lengte en varrieren van twee bladzijden tot slechts enkele lijnen. We geven hierna de tekst van de eerste die voorkomt, en die niet schijnt doorgegaan te zijn; ze is niet ondertekend: "Ick Pieter Fraije kenne gepacht te hebben van den pastor ē kerkmeesters een bilck toebehoorē de kercke van Lissew. liggē noortoost bij den dorpe wijlent gebrueckt bij Lauwereyns Pauwels: groot vier gemeten ii l̄y lxxiiij R ten termijn van zes iare waeraf het eerste is het iaer ougst zesthienhondert zestiene: voor twee ponden neghentien schelliñ iiiij groote tghemet tsiaers. Bij dit op alle de ordinaire ende generale condities van verpachtinge ten desen mij voorgelesen: en bovendien noch dat ick niet en vermach denselvden bilck te breken ofte maeijen op verbeurte van vijftich guldens en pene van (believet de verpachter) van pachtbraecke: moet ook betaelen promptelick de gewōneⁿ wijngelde bij de verhooghers gewonnen, die ick mach aftrecken ter betalinge van mijn eerste iaer pacht..."

II. DE GON BEGUN' ME GOD, ZEI DE VINT, E JE SLOEG ZE WOUF DE TKRUSEBIEIS.

We willen eerst en vooral vooropstellen dat alle analfabeten, zonder onderscheid, het "kruiske" gebruiken om rechtsgeldige akten en andere te onderschrijven. We menen te kunnen vaststellen dat hij die de akte opstelde, vooraf onder de akte schreef: "Dit es tmarck van ... Joos Cruut". In de opengelaten plaats schreef de genaamde Joos Cruut dan zijn kruisje. Wij menen dat dit zelfs zal gebeurd zijn bij gewone lieden, die zelf wel konden schrijven, doch om redenen van psychologische aard maar in deze taktiek berustten. Een paar keren is het echter toch voorgekomen dat de pachters zelf de zin, nu eens stuntelig, dan weer in een sierlijk gotiek, neerschreven. Wij verwijzen hierbij naar Antheunis Lanssens in 1647 en naar Jacques Huickens in 1649, wanneer deze laatste een huisje pacht voor zijn vader, die Jan Domijn blijkt te heten.

Vrouwenemancipatie schijnt niet van gisteren te dateren. We stelden immers vast dat in 1624 reeds, Catelyne Schruijters rechtsgeldige daden kan stellen,

Jah. Hoste

waar ze als huusvrauwe van Jan Colier, een "weunhuusecken" heeft gepacht "staende up den waterganck" en de pachtbrief heeft ondertekend met een kruisje.

Van waar dat kruisje? Soms stond er ook wel eens: Ita est signum... En waar de akten ondertekend werden in de secreetcamere van de kerk, na de hoogmis, en in 't bijzijn van de pastoor voor wie er maar één SIGNUM bestond, is de herkomst heel begrijpelijk. Dus geen rune? Nee! Wie het anders bewijzen kan, krijgt onze zegen!

Zo vonden we 20 kruisen als merk of handteken:

Loouis Bocstal, kerkmeester	1623	Antheunis Lanssens	1647
Jan Bleck, dismeester	1622	Noe Rycquaert	1624
Cornelis Allaert	1648	Cateline Schruijters	1624
Jan Claeys	1625	Chaerels Sonnevill	1631
Adriaen de Kersemaecker	1620	Gillis Vandenberghe	1625
Madeleene, Via Pieter de Vyldere	1631	Franchoijs Vandepitte	1624
Via Cornelis Galle		Wwe Maryn Vandepitte	1624
Tannecken, Wwe Maerten Galle	1624	Jacques van Huijckens	1643
Jacquemincken, Via P. Geleyens	1631	Jan Meyers	1624
Jacques Huysman	1643	Lieven Zagaert	1617

Uit het kruis zijn onvermijdelijk andere vormen ontstaan door versiering of bijvoeging van tekentjes, streepjes of kringetjes ter onderscheiding, bij één of bij alle vier de armen; zodat snuffelaars met veel fantasie er wel eens herkruiste kruisen, krukkenkruisen, lotaringse, russiese of hugenotenkruisen zouden kunnen in ontdekken. Aan één willen we een bijzonder plaatsje inruimen, nl. aan dit van Jakob Hoste. We vonden het echter niet in bewust pachtboek, maar in een leggher in het kerkarchief van Lissewege (1580) en we plaatsen het heel vooraan in onze reeks figuren. Bij 49 handtekens vonden we een versierd kruis terug: (het cijfer achter de datum verwijst naar de figuur; waar we het figuurnummer door de letter e laten volgen, bv. bij Jan Meuleback hieronder, konden we met zekerheid vaststellen dat de persoon in kwestie, niet alleen zijn signum, maar ook zijn naam zelf had geschreven)

Adriaen Boogaert	1630	24	Lauwerijns Mijncke	1626	10
Joosincken, Via J. Aernoudts	1616	2	Clais Nieumunster, dism.	1579	2e
Cornelis Bouchoudt	1647	5	Adriaen Scharre	1620	2
Wwe Jan Bouchoudt	1647	5	Jan Schouteeten, kerkm.	1620	25
Wwe Cornelis Carels	1618	28	Marc Vanden Broucke	1616	19e
Jacques Cruyske		15e	Jacques Vande Poole	1637	1e
Cornelis De cock	1620	2	Adriaencken van Laere,		
Cornelis De Raet	1622	2	Wwe Pieter De Windt	1629	2
Adriaen De Wilde	1617	27	Jan van Oflake	1637	11
Cornelis Goovaert	1643	4	Joos Verleye	1625	12+13
Jacques Ingelbeen	1616	7	Passchier Verbout	1630	17e
Maerten Ingvaue	1631	20	Michiel Basselaere	1631	6
Christiaen Meesschaedt	1646	9	Maillaert Boone	1634	2e
Jan Meuleback	1646	2e	Jan Bouchoudt	1627	14

Christiaen Brils	1634	1	Jacob Myncke	1647	8
Pieter Cornelis	1647	16e	Denys Pauwels	1714	27
Jan Danneels	1616	3	Jan Stul	1620	1
Andries De Raedt	1644	2	Pieter Van Ackere	1633	6
Paschier De Vos,metser	1619	1	Jacques Vandepitte	1624	1
Maerten Heyndrijckx	1651	1	Jacques van de Wingaerde	1642	1
Cornelis Inghels	22 en 23		Jan Verleye	1617	2
Pieter Maertens	1651	2	Jan Vlugghe	1633	1
Joos Mestdagh	1617	18	Andries Zeghers	1617	2

III. TEKEN VAN TEGENSpraak.

We vonden het echt plezierig ook de Swastika te ontdekken te Lissewege. Het maakte er ons bewust van dat we plots iets konden bewijzen met ons "materiaal" want het is toch dat wat geleerden steeds willen? Bewijzen! Niet het onderzoeken en bestuderen om het plezier en de kennis, maar om te bewijzen! Lang -300 jaar- voor de half-intelektuelen van een bepaalde europese politieke partij de swastika als hun teken aannamen, kende men het reeds te Lissewege, te Ronse (1566), te Aalst (1626); in 1412 bij de Gentse goudsmiden, in 1930 op de gevel van het Blankenbergse slotklooster, maar ook in prehistorische tijden (Troje) en bij de Indianen lang voor Columbus en Rosenberg. Zeggen we niet Ronse 1566? Dat was het dossier van het proces van graaf Egmont, ondertekend door de burgers van Ronse en waar we veel van de hier besproken en weergegeven tekens in terugvinden.

Te Lissewege gebruikten drie personen het teken dat in 1944 en 45 nogal eens met kalk of teer op een of andere muur werd aangebracht. Ge ziet dat we het niet verleerd hebben. Het zijn: Maryn Vandepitte, die dismeester was in 1609, en de pachters Carel Bonnegauwe 1630 en Lieven Vander Meis 1650 (fig 29 en 30).

IV. LATIEN VE VOLHARDEN IN DE BOOSHEID.

Het zonnerad is weer één van die oer-stoere germaanse tekens, dat in de laatste eeuw meer misbruikt dan gebruikt werd. Wij durven er sterk aan twijfelen of de Lisseweegse pachters die hun kruisje met een cirkeltje omkringden, er iets anders zullen in gezien hebben dan gewoon een "kruuske in 'n ootje". Uit dit omringd kruisje -als je per se er een naam wil aan geven, kun je het ook het Kelties kruis noemen- ontwikkelden zich verder de figuren 32 tot 38.

Cornelis Doone	1651	31	Anthone Eechout	1714	31
Jan de Schuutere	1631	31	Joos Leestens,darinkdelver	1626	31
Lenaert Loijs	1713	31	Antheunis Meyaert	1651	31
Louwereijns Aernouts	1714	35	Jacques Meyers	1630	31e
Joos Roose	1642	38e	Jan Lemain	1714	33
Jan Verstraete	1630	37	Lenaert van Weest	1619	36
Heyndrick Zagaert	1714	33	Govaert Waterlooop,schoenm.	1647	34
Andries De Cuuper	1646	32e			

V. LATEN WE ER EEN KRUISJE OVER MAKEN.

Is het Sint-Andrieskruis als zodanig bedoeld? Mogen wij weer een twijfelen? Het komt ten eerste zeer weinig voor: we vonden het slechts vijfmaal in het Lisseweegse pachtboek en Cateline Schuijters, waar we het reeds over hadden, gebruikt de twee door elkaar. In 1651 tekent ze een pacht met: "dit is x het marck van catelijne schuijters stoppel vi^a Jan Collier". Dat Catelijne dit zelf zou geschreven hebben durven we nogal betwijfelen, hoe sterk de zin voor realiteit bij onze mensen van die tijd ook moge geweest zijn. In elk geval tekent ons stoppelweeuwte - 't is nog gekend dit woord! - op andere plaatsen als huusvrauwe van Jan Collier.

Ook de vier volgende personen gebruiken het andreaskruis:

Gullaes Poopeleus	1643	39	Jan de Vos	1634	41
Jan Zeghers, glasemaecker	1651	40	Everaert Schram	1618	42

VI. DE METSERSLOGE VAN STRAATSBURG.

Over deze broederschap en hun moederteken (fig 43) waaruit vele metsers hun eigen teken hebben afgeleid, kan men een en ander lezen op p. 29 van E. Verstraete's "Huismerken en Sibbetekens" (De Burcht, Brussel 1943). Voor één keer willen we niet tegentrekken. Inderdaad te Lissewege vinden tekens die men kan afleiden van dit moederteken en die bovendien door metsers gebruikt werden:

Jan Strael, netser	1641	44	Lenaert Vandenberghe	1625	47
Jan Gillis, metser	1641	45	Heyndrik Kools, metst in 1612		
Jacques Rijs, darinckdelver	1625	46	een muur rond 't kerkhof		47

VII. ALLE GOEDE DINGEN BESTAAN UIT ... 4 !

In alle werken over merken en sibbetekens poogt men een zeer belangrijke plaats voor dit speciaal teken in te ruimen. De plaats is des te meer uitgebreid naar mate men er minder over weet en er meer wil over bewijzen. Wij zijn geneigd om met andere schrijvers er niet minder en niet meer in te zien dan een kruisje uit één stuk getrokken. Nu is het wel zo dat die tekens met de vier al dan niet omgekeerd, of onderste boven, heel dikwijls tot echt ingewikkelde tekens en merken uitgegroeid zijn en van een zekere zin voor estetik getuigen. Wie er meer wil over weten, verwijzen we nog eens naar het aangehaalde werk van Verstraete.

Het valt ook op dat deze ingewikkelde tekens meestal voorkomen bij personen, waarvan we met zekerheid konden vaststellen dat zij de schrijfkonste machtig waren, en daarenboven bij de prominenten van het dorp behoorden. Ze zijn:

Jooris Rombout, weert, strodecker,			Jan Dullaert	1635	51
ontvanger v an dis	1625	48	Jan de Cuupere	1630	52
Walran Rombout, timmerm	1618	49	Jan Bertelyn	1622	53
Maerten Hoornewedere	1619	50	Marck Aldeyn, smid	1620	54

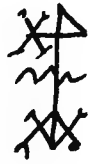
51

52

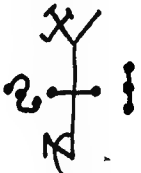
53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

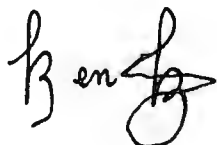
78

79

80

81

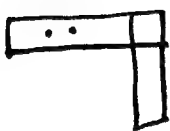
82

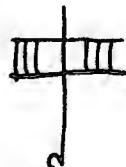
83

84

85

86

87

88

89

Adriaen Thyssens	1626	55	Cornelis Galle,kerkm.	1637	60
Jacques van Wynsberghe	1622	56	Philips de Schoolmeester	1620	61
Franchoys Valenbost,kerkm.	1617	57	Pieter Claeys	1618	62
Jan van der Beecke,oorspronkelijk waarschijnlijk recht				1649	58
Jacob Scharre, klokkenluider, schipper (?), houtzager				1622	59
Jan Verbeke,kerkmeester schenkt een gouden kroon aan O. L. Vrouw				1625	63
Jan Maes, pachter te Lapscheure				1628	64
Cornelis de Brune, dismeester in 1601, voogd over de kinderen van Marc v d Broucke, vervoer (?) Ziet gij er ook geloof, hoop en liefde in? of anker, kruis en hart?					65
Maerten de Vos, landbouwer, dismeester. Een juweeltje!				1617	66

VIII. WAAR DE STERRE BLEEF STILLE STAAN.

Deze figuur, een vijfpuntige ster in één trek getekend, noemt men soms een pentalfa of pentagram. Davidsster is verkeerd. We vonden er negen in het pachtboek. Drie ervan behoorden aan kerkmeesters. De meeste van die negen schijnen ook zelf hun naam voluit bij hun merk te plaatsen. De brabantse houthandelaar Niclaas Brouckmans gebruikte ook in 1683 dit teken.

Jan Kempe, dismeester	1620	57	Christiaen van de Weerde	1634	67
Cornelis Meyers,kerkmeester	1630	"	Lieven van Langenhove,kerkm.		68
Daneel de Riet	1634	"	Loys de Lieu,kerk- en dism.	1601	69
Jan Roose	1630	"	Christiaen Meyers	1633	70
Pieter Suwiers	1640	"			

IX. SOORTE BIE SOORTE EN DUVELS BIE KOOLBRANDERS...

Al wat des mensen is laat zich niet zo maar in schuifjes onderbrengen. Dit hebben allen die zich met het onderzoek van huis- en familietekens hebben bezig gehouden, ook ondervonden. De tekens die men aldus moeilijk kan onderbrengen noemden ze dan soms "abstrakte" tekens, hoewel ze heel dikwijls 100 % concreet waren. Al ging voor ons misschien de zin verloren, voor die ze gebruikten hadden ze dikwijls een des te groter betekenis. We verwijzen hier slechts naar het teken van timmerman Galle (85), dat een duidelijke winkelhaak voorstelt. En zou 86, dit van zijn ambtgenoot, soms geen kruishout zijn, een ander meetapparaat van de timmerman? En wat denkt U van het teken 47gebruikt door twee metsers? Een truweel, meen ik wel! Ook in deze reeks kunnen de meesten schrijven: 18 op 32:

Jan de Groote, metser	1623	71	Steven Vermarck	1614	82
Jan Domyen (zie Huickens bij +)	1649	72	Jean Michem	1651	83
Claeys de Neve	1648	73	Jan Misselijn	1635	84
Joos Schouteetens	1618	74	Guillaum. Galle,timmerm.	1626	85
Isack Cortenbussche	1640	75	Jacques de Wyndt "	1625	86
Jan Cheys, timmerman	1641	76	Jacques van Langhemeersch	1637	87
Denys Deckers	1643	77	Michel Myte	1622	88
Bernaert Zeghers,strokecker	1641	78	Thomaes Baert,pacht st-Jooris-		
Pieter Bischoep, dismeester	1601	79	maeycken ten N. van het hui-		
Jacques Zeghers, geseyt Bast	1642	80	dige voetbalveld	1625	89
Jeroom De Groote	1623	81	Franchois de Groote	1634	90

Michiel Potters		91	Guillaume Pullinx	1629	98
Adriaen Weyts	1617	92	Bernaert Busschop	1617	99
Adriaencken Hoove, via Jan	1642	93	Jan de Clercq, metser of		
Lenaert Patrij	1637	94	voerman ?		100
Andries Lanssens	1626	95	Wwe Jacques Meyers	1647	101
Fransois De Weert	1619	96	Jan Utterwulghe, hoofdman in	1654	102
Aernout Willems v Broecke	1617	97	Jacob Weyts, dismeester	1597	103

X. MISSCHIEN ZIT DE LOGE ER WEER ACHTER ...

Als we het niet begrepen, dan weten het de duistere machten. Hoe dikwijls hebben onze brave mensen er niet te pas en te onpas de loge bijgesleept! Op een Engelse paarse postzegel komen volgende versieringen voor: olijftak, truweel, koord, steentjes, passer en winkelhaak, toevallig allemaal attributen van de vrijmetselarij. Toevallig? Met de volgende reeks tekens komen we weer heel verdacht bij het teken van de Straatsburgse moederloge (fig 43). Of zijn ze eenvoudig gegroeid uit het vierkant, en heeft men dat verder versierd met luswerk, om ten slotte over te gaan tot het luswerk dat we in de volgende en voorlaatste groep gaan behandelen. Zo'n massa zijn er nu ook weer niet:

Jacques de Clerck	1617	104	Jan van Zuut	1624	115
Robert de Soemer	1646	106	Joos Janssens	1624	116
Gillis de Laey, smid	1631	105	Lauwereijns Coppejans	1633	"
Antheunis Zoek	1617	107	Lauwerijns Pauwels, ontv dis	1608	117
Paschier de Moer	1618	108	Christoffel Clement	1620	118
Margarete Eeckloo (vr Jacq)	1640	109	Jooris Kesteloot	1643	"
Pieter Valuwaert	1619	110	Adriaen Wielmaecker	1650	"
Willem v d Bussche, dism. . .	1582	111	Pieter de Costere	1623	"
Pieter van Elverdighe	1630	112	Guillaume Vijaene	1635	"
Jacques Eeckloo, boomplanter	1619	113	Antheunis Zuuschaghe	1626	"
Bouwdewijn Brils	1626	114	Gillis (den) Hoemaecker	1634	106

XI. VALSE DES PATINEURS ...

Toen ik nog een kleine bubbel was, woonde in "'t Voorgeboefte" te Lissewege een wagen- of klompenmaker die Louis Houmaecker heette. Ik heb hem nooit anders gekend dan als een oud stram en stijf peetje, maar ik heb altijd horen vertellen dat hij al "schaverdijnen" zijn handtekening in 't ijs kon zetten. Maar dan zal die handtekening van Louis wel niet zo ingewikkeld geweest zijn als deze van kerkmeester Adriaen de Busschop in 1617 (fig 125). En als ik Sjoukje Dijkstra met haar mooie beentjes pirouettes zag draaien op de piste te Innsbruck, dacht ik (je gelooft het nie) aan een zekere Blauwet (fig 126) die met een ganzerveer even mooie pirouettes toverde in het Lissewegse kerkarchief omstreeks 1580. Wat men al moet kunnen om dekanaal visitator in 1580 of wereldkampioene in 1963 te worden!

90

91

92

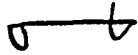
93

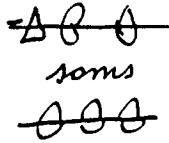
94

95

96

97

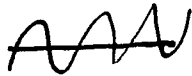
98

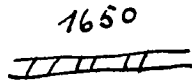
99

100

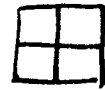
101

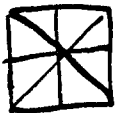
102

103

104

105

106

107

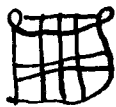
108

109

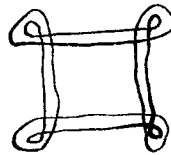
110

111

112

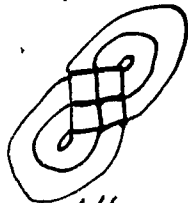
113

114

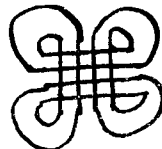
115

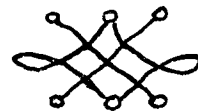
116

117

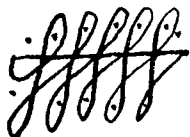
118

119

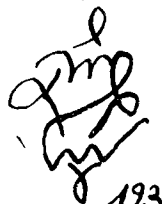
120

121

122

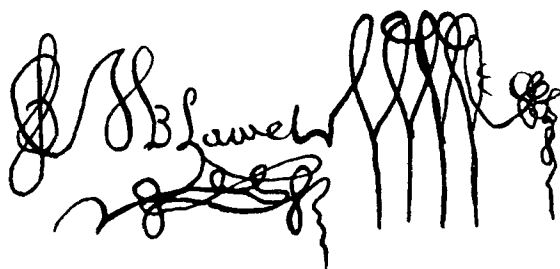
123

124

125

126

Uiteraard lopen die verschillende luskombinaties erg uiteen. We kunnen ze niet allemaal weergeven, maar we zullen pogen ze tot enkele prototypen te herleiden. Ook hier mag men niet te veel trachten te sorteren, en zou waarschijnlijk niet iedereen met onze indeling akkoord gaan. In hoeverre bv. fig 119 bij de lussen en niet bij de vierkanten hoort, valt nog te bezien. Deze figuur of een gelijkaardige wordt gebruikt door: Antheunis van Houtte en Guillaume de Schieterre in 1627 - Antheunis Gheyle 1634 - Jacques Wielmaecker 1650.

De volgende pachters sieren hun handtekening met fig 120 of een variante ervan: Pieter van Driessche, de joghe II, 1651 - Cornelis Martens 1616 - Fransoys de Bets, pachter op Cruusabeele, 1618 - Maerten Jonckheere, kerkmeester in 1620 - Jan Weselpoel 1649 - Roelant Barbier, pachter van St-Joorismaeycken.

Het leeuwenaandeel wordt opgeëist door figuur 121, al dan niet versierd met stippen en strepen, nu eens vertikaal, dan weer horizontaal of schuin, achter de naam of tussen voornaam en familienaam geplaatst. Wij noteren het gebruik ervan bij: Jooris van Hoornewedere 1635 - Jan van den Broucke 1634 - Adriaen van Brackele 1618 - Jooris Janssens 1633 - Jan Isebaert 1632 - Jan Gheyle, koster 1622 - Silvester Dhiele 1624 - Paschier de Weirt 1651 - Jan Debbout 1617 - Jan Caluwaert 1650 - Pieter Boudens 1651 - Lieven Allaert 1625 - Maryn Vandepitte 1637 - Pieter Vanden bercken 1632 - Jacob Schouteet 1622 - Steven Schouteeten kerkmeester 1615 - Pieter Hoorne 1624 - Pieter du Lieu 1648 - Adriaen de Smidt, timmerman 1651 - Hans de Groote - Claeys Carels 1651 - Jan Abels 1651 - Lenaert Gheyle de jonghe, levert in 1629 de miswijn - Michiel Zeghers, strodecker 1641 - Zegher Zeghers 1620 - Vincent Achin (Asseijng, Hacin) 1634 - Jacques Boucquel pacht de Zwaene (waar nu F. Maestaf woont) 1628 - Cornelis De Groote, dismeester 1618 - Aernout de Tronquooij, wagenmaker, zwager van W. en J. Rombout, 1629 - Maryn Gheyle, kerkmeester 1616 - Joos Utterwulghe, kerkmeester 1630 - Pauwels van Ramsbeke, hoofdman 1639.

Figuur 122 komt herhaaldelijk voor bij mensen die niet alleen eigenhandig hun naam schrijven, maar waarvan de lettertypen reeds gevoelig afwijken van het goties tipe, om naar het latijnse over te zwemen. Het zijn: Petrus Reyvaert, deken van Damme 1633 - Gheeraert de Groote, ontvanger van de dis 1607 - Cornelis Weselpoel, dismeester 1607 - Jan Vlugghe 1651 - Franchoijs van de Wingaerde, klokkenluider 1640 - Gabriël Allaert, die in 1640 verzorgt wordt op kosten van de dis door dokter Jan de Corte.

Tekens welke verwantschap tonen met 123, werden gebruikt door: Adriaen De Wyndt 1618 - Jacop Hillebrant, die naast darinckdelver ook kerkmeester en ontvanger van de dis was - Meester (?) Guido Dupre pacht Spaegnen in 1645 (tot 1641,

het jaar van zijn overlijden, woonde Joris Romboutd er. Is dit nu de Drie Konin-
gen?) - Ten slotte P. De Blende, deken van Damme 1643.

Landmeters houden, na het trekken van rechte lijnen, ook wel eens van kron-
kels: dat bewijst het teken 124 van landmeter Pieter van Driessche de jonge 1626.
Er op gelijkend zijn: Lauweryns van Houderijve 1632 - landbouwer Jacques Van
Driessche 1637 - Jan Theod. Schotte, nog een deken van Damme 1630 - Adriaen de
Wilde 1634 - Cornelis de Jonghe, "parochiaan"! in 1607 - Joos Hillebrant 1637 -
Clais Diserinck 1640 - Jan Janssens, meester en kerkzanger 1643 - Over het heel
mooie handteken van dekanaal visitator Blauwet hadden we het reeds hoger.

Van de 70 onderzochte handtekeningen van deze groep, konden wij van slechts
7 (1 op 10) niet vaststellen of de betrokken persoon al dan niet zelf zijn naam
kon schrijven. 90 % uit deze groep blijkt dus niet analfabeet te zijn.

XII. LAST BUT NOT LEAST...

Rest ons nog een zeer belangrijke groep van 74 personen die hun naam vol
uit schrijven, zonder rechte of kromme tierlantijntjes op een kleine uitzondering
na, van een horizontale streep of een paar kromme krinkels. 62 hiervan gebrui-
ken het goties lettertype, 9 het latijns, terwijl 3 de ezel van Buridan nadoen,
en niet weten van welke schelf ze vreten zullen.

a) Goties:

Cornelis Schotte 1651 - Isebrant Willems 1648 - Cornelis Verbaere 1623 - Adriaen
Van Houtte 1648 - Maerten van Hoornewedere 1651 - Cornelis Van de Stene 1644 -
Vincent Tsirole 1629 - Aernout Reussens 1648 - Louwys Luyck 1617 - Jan Kelle 1639
- Pauwels Hendrickx 1639 - Jacques Goossens 1651 - Vincent Galle 1642 - Jacques
Fiers 1617 - Pieter Wilsoets 1632 - Pieter Wielmaecker 1651 - Pauwels van Laere
1620 - Cornelis van Laere 1650 - Pieter van de Weerde 1643 - Bernaert Valenbost
1647 - Eolande Salome 1644 - Joos Lucas 1643 - Aernoudt Lensens 1643 - David Hil-
lebrant 1650 - Jan Hendricx 1634 - Rycquaert Gauweloose 1651 - Michiel Gauweloo-
se 1627 - Joos de Vos 1646 - Antone de Vliegheer 1649 - Claes de Leu 1651 - Jac-
ques de Corte 1637 - Michiel Voet 1646 - Passchier De Raedt 1644 - Louwys de
Groote 1649 - Michiel van Wynsberghe 1640 - Pauwels Sproncholf (fig 98) 1642 -
Lenaert Boels (id) 1631 - Cornelis de Clerck 1633 en zijn vader Carel 1639 - Joos
Cruut (fig 98) ontvangt in 1616 X sch voor de presentatie aan de ghemeene pro-
chiaenen van Zuwenkercke, levert ook calc ende bier - Abel Abels Costers 1623 en
zijn zoon Paschier 1640 - Jan Behaeghe, wagenmaker 1639 - Martina Colin, huus=
vrauwe Jan Caluwaert en Ewe Joos Cruut (ook Martina Colin) 1624 - Marie de Boodt,

edelvrauwe van Lisseweeghe - Cornelius fs Cornelis de Brune 1630 en in 1642 zijn zoon Jan, landbouwer te Klemskerke - Thomas Ghauweloose, huwt Maycken de Brune weduw Michiel de Wulf, en wordt zo in 1650 ontvanger van de kerk - Miaeicken (sic) de Brune, vidua Michiel de Wulf presenteert de kerkrekening van 1646/47 - Michiel de Wulf, hoofdman in 1633, kerkmeester en ontvanger in 1640 - Jan Gheyle (II) 1644 - Jan Gheyle (I) 1651, zoon van Maryn, en zijn broer Maerten 1643 - Adriaenus Verhaeghe, onderpastoor 1637 - Pieter de Wundt, kerkmeester 1622 - Jan de Bonninghe, kerkmeester en koster 1630 - Pauwels de Brune, hoofdman in 1639 en kerkmeester in 1635 - Jan van de Weerde, kerkmeester 1643.

b) Gelatiniseerd goties :

... De Vos, kerkmeester 1616 - Amant de Brune 1617 - Nyclairis de la Place, loodgieter 1639.

c) Latijns :

Jooris Verhove, brouwer en brandewijnstoker 1617 - Jonker Frans de Boodt, heer van Lissewege 1617 - Jonker Guillaume de Boodt, id. 1637 - Joannes de Crane, pastoor in 1616; tekent steeds: Ita est Joannes de Crane pastor in Lisseweghe - Gheeraert de Ferry, Ita est Dus. Gerardus de Ferry caplan. in Lisseweghe - Loupus (Lopez?) de Villegas, schout en schoolmeester 1630 - Marijn Gheyle, pachter 1642 - Franciscus Rotsaert, deken van Damme 1652 - Jan Stockhove, pachter 1626.

XIII. ZEDELES.

Moest jij op school je opstel nooit besluiten met een zedeles?

Vroeger moest dat: De kruik gaat zolang ... enz.

Nu trekt men besluiten uit het verzamelde studiemateriaal.

Ik doe het niet.

Voor een paar jaar kwam een Amerikaanse sekte filmen in het archief. Want volgens hun geloof zullen allen gered worden wier naam opgeschreven, opgetekend, opgefilm, opgekweetnietwat is. Mogen die bijna 350 Lissewegenaars die ik hier nog eens uit hun graf gehaald heb, mijn ziele gedenken. Daarom zet ik er nu zelf mijn naam onder ...

Johan Ballegeer.